

čas na změnu, která by měla zahrnovat posílení nezávislosti jejich postavení systémovými změnami a dále parametrickými změnami týkajícími se podmínek výkonu jejich funkce a zejména ohodnocení. Taková reforma by mohla být základem pro zatraktivnění funkce přísedících a posílení její společenské prestiže.

Tato prestiž je však přímo závislá na vnímání smysluplnosti institutu přísedících veřejností. Do tohoto úsilí je proto potřebné zapojit odborové orgány, zástupce zaměstnavatelů, vzdělávací instituce i hromadné sdělovací prostředky. Bez tematizace a jasné artikulace problematiky ve veřejném prostoru bude otázka laického elementu v pracovněprávním soudnictví opět odkázána na vlnu náhlého zájmu následující po dalším budoucím návrhu na zrušení. A to bude možná pozdě.

- 1 Aktuálně např. V. Lajsek: Přísedící a laický prvek v justici; 2020; Praha, nakladatelství Leges.
- 2 Nejde pouze o standardy vznikající „shora“, tj. formou vyžadování určitého druhu chování v rámci hierarchické struktury. V mnoha případech se tyto standardy rodí zcela opačně, tedy „zezdola“, a to zvykově – včetně mlčenlivě, avšak vědomé tolerance určitého druhu jednání.
- 3 Zvláštní zmínku si zaslouží nepsaná interní pravidla, která jsou v rozporu s kogentními ustanoveními pracovního práva – například v oblasti délky pracovní doby, bezpečnosti práce, odměňování apod.

- 4 Zejména nálezy Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2016, sp. zn. II. ÚS 2430/15 a ze dne 6. 9. 2016, sp. zn. II. ÚS 3383/14, týkající se tvorbou rozvrhů práce a výběru přísedících.
- 5 Důvodová zpráva k návrhu změny zákona o soudech a soudcích, 2018.
- 6 V této souvislosti vzniká nebezpečí nevyváženosti a narušení neutrálního přístupu k stranám pracovněprávního sporu v případech zaměstnanců zahraničních nebo nadnárodních korporací. Hodnotová měřítka přísedících mohou v takových případech zvlášť citelně odrážet jejich odlišnou historickou zkušenost.
- 7 Není ani možné takovou míru osobního názorového nastavení zkoumat či dokonce kvantifikovat, jak se to děje například v systémech využívajících porot či v některých formách rozhodčího řízení.
- 8 Tuto skutečnost je možno ilustrovat například obvyklou klasifikací různých stupňů závažnosti porušení pracovní kázně ve sporech o neplatnost ukončení pracovního poměru.
- 9 Na rozdíl od sporů rodinnoprávních, v kterých bývala genderová nevyváženost senátů (před úplným zrušením účasti přísedících v této oblasti) často neúspěšně namítána, a to z pochopitelných důvodů, u sporů pracovněprávních by tato námítka nacházela zřejmě své uplatnění spíše v úzce specifických případech, například u sporů týkajících se diskriminace, obtěžování apod.
- 10 Na rozdíl od dřívějších dob v současnosti neexistuje zásadní deficit např. často uváděného příkladu chybějící zkušenosti v oblasti zemědělství, ale absentuje osobní zkušenost např. se složitějšími korporátními struktura-

- mi, které vytvářejí svébytný svět často globalizované pracovní kultury a složitých sociokulturních vztahů.
- 11 Viz např. analýza ČNB: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/cnblog/Covid-na-ceskem-trhu-prace/
  - 12 Zvolený anglický termín není, na rozdíl od „selského rozumu“, pejorativně zatížen a termíny „obecný, obvyklý, běžný rozum“ postrádají přiléhavost.
  - 13 V nadsázce lze účast přísedících i v té nejpasivnější podobě přirovnat k účasti otce u porodu, přinášející pouhý prvek vnější kontroly, jakkoliv pasivní a veskrze laické. Tato kontrola má však potenciál korigovat jednání autorit vůči aktérům – omezuje mj. projevy autoritativnosti či byrokratičnosti vyplývající často z rutiny vysoce kvalifikovaných specializovaných povolání.
  - 14 Obecně upadající důvěra v demokratické instituce si nadto připomínku demokratických principů a tradic, dle mínění autora, žádá.

JUDr. Petr Frischmann, Ph.D. (office@frischmann.cz) je advokátem a odborným asistentem na Katedře ekonomie a práva, Škoda Auto Vysoká škola (Department of Economics and Law, Škoda Auto University) Na Karmeli 1457, 293 01 Mladá Boleslav, Česká republika. Zaměřuje se na problematiku pracovního práva, smluvního a korporátního práva a ochrany duševního vlastnictví.

Recenze

Nová vědecká éra? Od byrokratické komerce ke kreativě ve veřejném zájmu

Jan Keller

Hrubec, Martin – Kopecký, Martin (eds.): Nová vědecká éra?: od byrokratické komerce ke kreativě ve veřejném zájmu. (eds.). Praha: EPOCHA, 2021, 153 stran, ISBN 978-80-278-0029-2.

Recenze kladně hodnotí popis aktuální situace v oblasti bádání věd o společnosti a v oblasti věd humanitních. Určité rezervy spatřuje recenzent v odhalování hlubších příčin současného stavu, kdy je bádání ve zmíněných oblastech podrobno dvojjedinému tlaku komercializace a byrokratizace. Určitou skepsi pak Jan Keller vyjadřuje ohledně návrhů na řešení neutěšených poměrů. Vyslovuje přesvědčení, že kniha je příkladná nejen ve svých analýzách, ale také v míře bezmocnosti, s jakou badatelé v oblasti společenských věd na takto skvěle popsanou situaci reagují.

Skupina osmi autorů pod vedením Marka Hrubce a Martina Kopeckého vydala sborník statí zabývajících se podmínkami, jež byly nastaveny pro bádání ve sféře společenských a humanitních věd. V řadě příspěvků nalezneme kvalitní a zasvěcenou diagnózu současného stavu v této oblasti. Autoři se shodují v tom, čím společenskovední badatelé v současném systému produkce vědění strádají. Hovoří o urputné snaze přeměnit vědce v jakéhosi podnikatele působícího v oblasti poznání. Kritizují dnes běžné hodnocení vědeckých výsledků podle kritérií časopiseckých da-

tabází vlastněných privátními firmami. Píší o neblahých důsledcích přesunu od promyšleného financování akademických institucí k financování více či méně nahodilých krátkodobých projektů. Velkou pozornost věnují závislosti badatelů na grantech, které vyžadují stále více výkaznictví pohlcující čas i energii, jež by mohly být věnovány samotnému studiu. Zmiňují se o absurdnosti situace, kdy z hlediska hodnocení vědce rozhoduje počet publikací bez ohledu na jejich relevanci a počet citací bez ohledu na míru jejich souhlasu, či naopak kritičnosti vůči výsledkům práce

publikujícího autora. Zmiňují se o důsledcích, které má převzetí impaktového faktoru odborných časopisů z oblasti přírodních věd a technických oborů pro charakter badání v oblasti věd o společnosti. Shodují se v tom, že každoroční vykazování publikací odvádí od práce nad hlubšími tématy a přináší vítězství krátkodobosti nad soustavností. Jiní ostatně již dávno poukazovali na skutečnost, že patrně nikdo z velkých myslitelů osvícenství včetně Immanuela Kanta by z hlediska dnes nastavených kritérií vědeckého badání neobdržel pro sepsání svých myšlenek grantovou podporu.

O něco méně výrazné je v knize zachyceno, co vlastně k současné neutěšené situaci vedlo. Termín „byrokratická komerce“ je příliš závažný na to, aby se autoři věnovali jeho hlubší analýze jen na několika málo místech. Zde nenalezneme nic, co by již nebylo z příslušné bohaté odborné literatury známo. Přitom by bylo záhodno podrobněji vysvětlit, jak se vlastně stalo, že dva na první pohled tak odlišné faktory, jako jsou tržní princip a byrokratický přístup, se ve svém působení na vědce úzce propojily, čímž vznikl silný synergický efekt, jehož tlak ohrožuje samotný smysl jejich činnosti. V historickém rozměru nejlouhoběji jde v tomto směru text Josepha Feinberga, který je zároveň mistrovsky stylisticky zvládnut zejména tam, kde popisuje mechanismus udělování grantů a jeho dopady na psychické rozpoložení žadatelů. Alespoň jedna z vynikajících pasáží stojí za ocitování: „Jako žadatel musím být jak arogantní, tak podřízený, chlubit se sám sebou, zatímco se plazím k anonymním, velkorovým nadřazeným. Musím vědět všechno, abych prokázal svou kvalifikaci, a zároveň musím vědět nic, protože je třeba ještě provést výzkum. Musím zhustit bohatý svět myšlenek do úzké výzkumné otázky, která musí být závažná, avšak na kterou lze snadno odpovědět. A pak se musím zaměřit na osobité zájmy malého čtenářské-

ho publika posuzovatelů, o nichž se nikdy nesmím nic dozvědět.“

Také autor recenze se jen tak mimochodem setkal s případy, kdy člen hodnotícího panelu věděl o posuzovaném tématu méně než málo, zcela zjevně se zabýval úplně jinou oblastí, takže jím zhotovený posudek vykazoval až překvapivou neznalost, kterou se snažil kompenzovat osobními útoky proti žadateli, jistý si svou anonymitou. Proti verdiktům postaveným pouze na osobních animozitách přitom není v našem světě vědy a poznání žádné odvolání.

Vraťme se k otázce hlubších příčin tohoto stavu provozování společenských a humanitních věd. V podstatě jde o důsledek snahy řídit vědu jako firmu. V jejím základu stojí dvě premisy. Předpokládá se existence univerzálně platných zásad řízení, jež lze aplikovat na jakoukoliv oblast lidské činnosti i přesto, že také v rámci samotné vědy o řízení se již déle než půl století uznává princip kontingence. Přitom se věří, že takto univerzální zásady řízení nemohou pocházet odjinud než z anglosaského světa, a to i přesto, že na své meze narážejí i ve Spojených státech. Řízení vědy jako firmy pochopitelně vyžaduje pravidelné evaluace vědecké činnosti realizované pokud možno v co nejkratších intervalech. Takto nastavená evaluace zase nutně vyžaduje měřitelnost hodnotících kritérií. Ve výsledku je badatel udržován v pozici poníženého žadatele vystaveného hodnocení, jež nemůže mít příliš společného se smyslem jeho práce.

Logika vzešlá původně z tržního prostředí je tak oděna do stále hustějšího předu čistě byrokraticky sledovaných ukazatelů, čemuž se, jak správně autoři poukazují, společenskovední badatelé více či méně ochotně přizpůsobují a volí takové strategie badání a publikování, jež těmto tlakům vycházejí vstříc. Kruh výkaznictví, které pokud vůbec o něčem svědčí, pak snad jen o míře poddajnosti badatelů, se tím uzavírá.

V knize nalezneme i návrhy, jak situaci řešit anebo jak se jí snažit alespoň vzdorovat. Příspěvek Josepha Feinberga je i zde nejkonkrétnější. V zásadě navrhuje přestat hrát hru na všemocné hodnotitele a pokorné žadatele. To by ovšem předpokládalo mnohem vyšší míru solidarity, než jaká aktuálně je a patrně i do budoucna bude v souboru našich společenskovedních badatelů přítomna. Jiní autoři se shodují na tom, že dlouhodobé financování akademických institucí přece jen přinášelo méně negativních dopadů na práci vědců než současný systém. Jisté rozpaky vyvolává poslední a nejdelší příspěvek z pera autorky Anke Grotlůšchenové. Pojednává o významu vzdělávání k politické gramotnosti a globálnímu občanství. Jedná se o téma jistě zajímavé, zmíněný příspěvek však mohl být sepsán (a patrně také sepsán byl) bez znalosti textů ostatních autorů a bez jiné než hodně nepřímé vazby na probírané téma. Je to jistě kvalitní článek, měl však být ozdobou úplně jiného sborníku.

Pesimista by po přečtení celé knížky patrně usoudil, že pro ty, kdo se zabývají bádáním v oblasti společenských a humanitních věd, publikace příliš nového nepřináší, zatímco ty, kteří řeší jiné problémy, podle všeho zrovna neosloví. Optimista však může vyjádřit opatrnou naději, že publikace by mohla být poučná pro všechny ty, kdo v oblasti společenských věd hovoří a píšou o svobodě každého konstruovat si volně sociální realitu podle sebe a podle svých hodnotových preferencí. Srážka těchto dnes tak rozšířených iluzí se skutečností je totiž málokde tak evidentní jako právě v případech společenských věd.

Prof. PhDr. Jan Keller, CSc.

(jan.keller@osu.cz) je profesorem na Katedře zdravotně-sociálních studií Fakulty sociálních studií Ostravské univerzity (Faculty of Social Studies, University of Ostrava), Československá 16, 702 00 Ostrava. Zaměřuje se na dějiny sociologie, sociologii organizace a na problematiku sociálního státu.

Česko versus budoucnost: Naše dnešní krize a jak z ní ven

Jan Mertl

Klimeš, David: Česko versus budoucnost: Naše dnešní krize a jak z ní ven. Praha: Vyšehrad, 202, 247 stran, ISBN 978-80-7601-333-9.

Recenzovaná publikace se věnuje aktuální problematice fungování českého státu třicet let po listopadové revoluci. Autor ukazuje, v čem spočívají hlavní problémy Česka jako země, která by sice mohla být na budoucnost dobře připravena, ale z určitých důvodů není. Věnuje se z pohledu novinářské zkušenosti klíčovému oblastem života v Česku a poukazuje na místa, kde se vyskytuje „zaseklý stát“. Publikaci lze doporučit čtenářům, kteří se chtějí čtivou formou dovědět, co brzdí současné Česko a kde jsou úzká místa, s nimiž mohou mít v nějaké formě osobní zkušenost, ale v této knize je najdou jasně popsána a kriticky zhodnocena.

Recenzovaná publikace se věnuje aktuální problematice fungování českého státu třicet let po listopadové revoluci. Přes řadu ús-

pechů a nesporný ekonomický vzestup je současné fungování českého sociálně-ekonomického systému doprovázeno také ne-

žadujícími jevy a nevyužitými příležitostmi. Autor chce proto ukázat, v čem spočívají hlavní problémy Česka jako země, která by